

Asia: VN/9791/2020

Rikosprosessin tehostaminen

1. Lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyn nopeuttaminen

a) Esitutinnan toimittamista sekä syyteharkintaa ja syytteen nostamista kiireellisesti koskevat ehdotukset sekä pääkäsittelyn pitämistä määräajassa koskeva ehdotus asianomistajan ollessa alle 18-vuotias (ETL 3:11, ROL 1:8a ja ROL 5:13)

Ehdotettu säännös sinänsä on ko. jutturyhmän osalta kannatettava ja kiirehtimisperuste todella hyväksyttävä. Valitettavasti muutos lisää kuitenkin huomattavasti syyttäjillä muutoinkin kiireellisesti käsiteltäviä asioita. Nopeutettu käsittely vie jälleen yhden jutturyhmän, sinänsä ymmärrettävän sellaisen, yli muiden syyttäjällä vireillä olevien, vanhojen asioiden. Kun esitutkintayhteistyö tulisi olla näissä jutuissa entistä tiiviimpää, resursseja tulee menemään entistä enemmän näihin juttuihin. Tästä syystä muutosta ei voida toteuttaa ennen kuin syyttäjien resurssointi on kohdallaan. Syyteharkinnassa olevat asian tulevat muutoin jäämään entistä vähemmälle huomiolle. Tämä tehostaminen johtaa siihen, että syyttäjän resursseja siirretään lopusta alkuun jonkun jutturyhmän osalta ja lopputulos on selvä. Lisäksi nämä jutut vaativat huomattavaa asiantuntemusta ja sellaisen osaamisen syyttäjiä on Syyttäjälaitoksessa jo nyt liian vähän ja heillä on jo nyt ylivoimaisen suuri työtaakka. Lopputulemana on, että juttu todennäköisesti joudutaan ohjaamaan nuoremmille, kokemattomille syyttäjille, eikä se ole oikeusturvan toteutumisen vuoksi oikea ratkaisu. Rikosprosessin tehokkuutta ei ratkaista sillä, että säädetään kiireelliseksi yksittäisiä asiaryhmiä, koska pistemäinen asioiden korjaamisyritys entisestään haittaa kokonaisuuden hoitamista. Ratkaisu tulisi olla oikean resurssit esitutkinnassa, syyttäjälaitoksessa sekä tuomioistuimissa. Syyttäjälaitos tarvitsee mm. lapsiin kohdistuvien juttujen osalta osaavia syyttäjiä, joita syntyy vain sillä, että meillä on resursseja opettaa (kokeneet syyttäjät) ja tehdä työtä inhimillisissä olosuhteissa työmäärien suhteen eli pysyttää syyttäjät Syyttäjälaitoksessa.

b) Edunvalvojan määräämistä esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:8)

Ehdotus sinänsä hyvä. Tämän muutoksen vaikutuksista rikosprosessin tehokkuuteen alue on kuitenkin epäileväinen, koska pääsääntöisesti väliaikaisen edunvalvojan määrääminen on pääasiallisesti hidastanut prosessia. Erityisesti esitutkintapuolella on tässä ollut varsin paljon haasteita.

2. Erityisosaamisen turvaaminen

a) Esitutinnan johdon keskittämistä alle 18-vuotiaita koskevassa esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:7)

Ehdotus on erittäin hyvä. Vain osaamisen keskittämisellä voidaan saada näihin juttuihin riittävä osaaminen ja tehokkuus.

b) Esitutkintatoimenpiteiden ja tutkinnan johdon keskittämistä erityisen suojelun tarpeessa olevia asianomistajia koskevassa esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:7a)

Ehdotus on erittäin hyvä.

3. Tekniikan hyödyntäminen rikosprosessissa

a) Kuulustelutilaisuuden tallentamista ääni- ja kuvatallenteeseen koskeva ehdotus (ETL 9:3)

Ehdotus on kannatettava.

b) Kuulustelutilaisuuden tallentamisesta todisteena käyttämistä varten koskevat ehdotukset (ETL 9:4 ja OK 17:24)

Ehdotus on kannatettava.

4. Esitutkintayhteistyön kehittäminen

a) Tutkintasuunnitelmia koskeva ehdotus (ETL 3:3a)

Pohjois-Suomen syyttäjäalue katsoo, että tehokas ja oikea-aikainen esitutkintayhteistyö tuo hyötyä ja tehokkuutta rikosprosessin muihin vaiheisiin. Siten rikosprosessiketjua kokonaisuudessaan saadaan nopeutettua ja sen edellytyksenä on resurssien kohdentaminen prosessin alkuvaiheeseen. Hyvin hoidettu esitutkinta jouduttaa asian tutkimista tuomioistuinvaiheessa, missä on saavutettavissa myös selkeitä hyötyjä. Syyttäjäalue pitää tärkeänä sitä, että esitutkintaviranomaisilla ja syyttäjillä on riittävästä ajasta tehdä juttukohtaista yhteistyötä hyvän lopputuloksen saavuttamiseksi. Tästä syystä syyttäjäalue yhtyy työryhmän näkemykseen siitä, että esityksen toteutuessa tulee huolehtia siitä, että esitutkintaviranomaisilla ja syyttäjillä on riittävät resurssit kattavampaan esitutkintayhteistyöhön. Tällä tavalla säästetään myöhemmin syyttäjän työpanosta ja kaksinkertaista työtä mm. lisätutkintojen muodossa. Myös esitutkintaviranomaisen työvoimaa säästyy, kun ei tarvitse aina vain palata johonkin jo omasta mielestä päättämään juttuun uudelleen ja uudelleen syyttäjän tehdessä syyteharkintaa. Syyttäjäalue pitää myös tärkeänä, että yhteistyömalleja ei liikaa sidota tiettyyn tarkasti säänneltyyn muotiin vaan tutkintasuunnitelma voidaan jättää laatimatta, jos rikoksen selvittäminen hoituu ilman sitäkin. Kirjallinen tutkintasuunnitelma ei välttämättä johda yhtään sen parempaan lopputulemaan kuin ilman sitä. ETL 5 luvun 1 §:n 1 mukaisen ilmoituksen alaisissa jutuissa pääsääntöisesti tutkinta on joka tapauksessa hyvin tehtyä ja olisi vielä parempaa, jos syyttäjillä ja esitutkintaviranomaisilla olisi aikaa/resursseja tehdä sitä lisää. Esitutkintayhteistyön osalta alentaisin ennemmin virallista kynnystä tehdä ETL-ilmoitus jutuissa, joissa kaivataan syyttäjän mielipidettä, jolloin jutut eivät tulisi liian keskeneräisinä syyttäjälle ja johtavat sitten lisätutkintoihin. Tätä on tosin pyritty alueellisella sopimisella yritetty saada kuntoon.

b) Loppulausuntoa koskeva ehdotus (ETL 10:1)

Pohjois-Suomen syyttäjäalue yhtyy työryhmän näkemykseen. Vaikka loppulausunnon antaminen ei olekaan pakollista eikä lausunnossa annetut kannanotot sido asianosaisia, voi annetuilla yksilöidyillä loppulausunnolla edistää asian käsittelyä monissa tapauksissa. Toisaalta, mikäli loppulausuntopyyntöön ei saada vastausta, tässä voi piillä riski tarpeettomasta työstä. Kuten työryhmä, myös syyttäjäalue katsoo, että tehokas osallistuminen loppulausuntomenettelyyn ja yksilöityjen kysymysten laatimiseen edellyttäisi syyttäjälle mahdollisuutta käydä aineisto riittävässä määrin läpi jo ennen varsinaista syyteharkintaa. Käytännössä tämä edellyttää sitä, että syyttäjän työtilanne on sellainen, että syyttäjällä on aidosti ja riittävästi aikaa perehtyä aineistoon varsin reaaliaikaisesti. Siten kyse on myös riittävän resurssin kohdentamisesta esitutkintayhteistyöhön eli syyttäjien resurssoinnista.

c) Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuutta koskeva ehdotus (ETL 5:3)

Pohjois-Suomen syyttäjäalue yhtyy näkemykseen siitä, että esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän välinen tehostetumpi yhteistyö / neuvottelu esitutkinnan aikana edistää asian selvittämistä ja palvelee rikosprosessin tehostumista myös prosessin myöhemmissä vaiheissa. Käytännössä esityksellä pyritään edelleen tehostamaan jo vallitsevia toimintatapoja. Toimintavelvoitteessa tulee kuitenkin huomioida myös se, että asioissa, joissa esitutkintaviranomainen on ilmoittanut tutkittavaksi tulleesta rikoksesta syyttäjälle (ns. ETL 5:1 mukainen ennakoilmoitus), on laadullisesti ja laajuudeltaan hyvin monenlaisia tapauksia. Resurssien painopisteen kohdentaminen on esitutkintavaiheeseen tuo tehokkuutta ja säästää aikaa, mikäli siihen on olemassa riittävä resurssointi ja osaaminen. Lisäksi todetaan, että yhteinen sähköinen alusta ja yhteydenpitojärjestelmä tiedonvaihtoa varten helpottaisi esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän tutkintasuunnitelmien laatimista ja niiden päivittämistä ja siten tehostaisi toimintaa.

Syyttäjäalue katsoo myös, että esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyötä voi kehittää paitsi lainsäädännön, myös hyvien käytänteiden ja työtapojen kehittämisen kautta. Syyttäjien osallistuminen esitutkintaviranomaisten palaveriin, joissa käsitellään ajantasaisesti tutkinnassa olevia rikosasioita, on nykyisin varsin vaikeasti toteutettavissa ja käytännössä se ei ole mahdollista. Aiemmin useilla alueilla ja paikkakunnilla vallinnut käytäntö, joissa syyttäjät ovat osallistuneet erityisesti poliisin ns. aamupalaveriin tai tutkintayksikön ajankohtaisiin tilannepalaveriin yms. on nykyisin poistettu. Mahdollisuus osallistua em. palaveriin tarjoaisi erinomaisen tilaisuuden oikea-aikaiseen, nopeaan ja menettelyltään tehokkaaseen tiedonvaihtoon esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän välillä. Tiedonkulun kannalta tämä kattaisi myös laajalti esitutkinnassa olevat asiat ja keventäisi yhteydenpitoa. Nykyinen yhteistyöjärjestely liittyy keskeisesti pääosin juttukohtaiseen toimintaan ja perustuu lähtökohtaisesti yksinomaan esitutkintaviranomaisen valvutuneisuuteen ja toimiin sen suhteen, mitkä asiat päätyvät syyttäjälle ilmoitettavaksi ja syyttäjän tietoon oikea-aikaisesti. Lisäksi on teemakohtaista yleisempää yhteistyötä. Siten esitutkintaviranomaisella tutkittavana olevia asioita voi jäädä ETL 5:1 ilmoitusten ulkopuolelle, sillä listaa ilmoitettavista asioista on vaikea tehdä kaikki tapaukset kattavaksi. Syyttäjän osallistuminen esitutkintaviranomaisen rikosasioita koskeviin yleisiin palaveriin lienee järjestettävissä POHA:n ja VKST:n keskinäisellä sopimisella, jolloin luodaan ajantasaiselle paikallisesti toteutettavalle yhteistyölle hyvät edellytykset.

5. Sovittelumahdollisuudesta ilmoittamista koskevat ehdotukset (ETL 4:16 ja 4:18)

Pohjois-Suomen syyttäjäalue pitää tärkeänä, että sovittelukelpoiset asiat tunnustetaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa ja että kyseiset asiat myös lähetetään sovitteluun mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Olisikin tärkeä seuloa sovittelukelpoiset jutut, ilman että ne jäävät pitkäksi aikaa odottamaan poliisin toimenpiteitä. Tämä on kaikkien etu, etenkin asianosaisten, mutta myös viranomaisten. Asianosaisten näkökulmasta asia on mahdollista saada nopeammin loppuun käsiteltyä sovittelumenettelyssä kuin täysimittaisessa rikosprosessissa. Tämä voi olla myös lopputulokseltaan parempi vaihtoehto kuin rikosprosessin läpikäyminen. Kaikin tavoin olisi syytä välttää tilannetta, jossa sovittavissa oleva asia etenee koko ketjun läpi tuomioistuimeen ja asiaa haastettaessa asianosaiset ottavat yhteyttä tuomioistuimeen ja syyttäjään ja ilmoittavat, että asia on sovittu. Näissä tilanteissa kenelläkään ei ole enää mitään vaatimuksia, eivätkä osapuolet halua jatkaa prosessia loppuun saakka. Kun kyse on asiasta, jossa sovinto on mahdollinen, sovinto on tehty ja kaikki osapuolet hyväksyvät tämän, eikä viranomaisellakaan ole syytä viedä asiaa eteenpäin, on tällaisessa tilanteessa tuhlatu kaikkien aikaa ja resursseja.

Ehdotetut muutokset (ETL 4:16 § ja ETL 4:18 §) ovat kannatettavia, muutoksen myötä asia jäntevöityisi ja tulisi otetuksi paremmin huomioon aikaisessa vaiheessa esitutkintaa. Olisi kuitenkin syytä kiinnittää huomiota myös siihen, ettei maininnasta tule fraasin omainen ilman, että asiaa avataan ja käydään läpi asianosaisen kanssa. Tässä esitutkintaviranomainen on avainasemassa tuomalla esille, mitä sovittelu käytännössä tarkoittaa ja miten asia etenee verrattuna täysimittaiseen rikosprosessiin -sekä mahdollisesti, mitä etuja sovittelulla voisi olla verrattuna rikosprosessiin. On mahdollista, että osapuolet eivät ole valmiita ajattelemaan sovittelun mahdollisuutta ensimmäisessä kuulustelussa. Mikäli kanta asiaan muuttuu, tulisi varmistaa, että osapuolilla on tieto siitä, että heillä on mahdollisuus ilmoittaa sovitteluhaluksutensa myös kuulustelun jälkeen.

6. Ns. putkakuolemia ja poliisin voimankäyttötilanteita koskevat ehdotukset (ETL 2:4 ja 5:1)

Pohjois-Suomen syyttäjäalue yhtyy työryhmän näkemykseen siitä, että ns. putkakuolemiin ja poliisin voimankäyttötilanteisiin liittyvällä lainsäädäntömuutoksella selkiytettäisiin syyttäjän roolia tutkinnanjohtajana näissä tutkinnoissa sekä vältettäisiin turhaa ja päällekkäistä työtä kahden tutkinnanjohtajan arvioidessa samaa asiaa. Esitys on perusteltu ja kannatettava. Tämä syyttäjän rooli tulee kuitenkin ottaa huomioon lisäämällä syyttäjäresursseja.

7. Tarve ja edellytykset syyttäjän vaitiolo-oikeudesta säätämiseksi (mietinnön liite 2)

Pohjois-Suomen syyttäjäalue pitää erittäin tärkeänä, että syyttäjälle säädettäisiin esitutkintaviranomaisia vastaava vaitiolo-oikeus. Näiltä osin alue yhtyy kaikkeen, mitä asiasta on Syyttäjälaitoksen lausunnossa kirjoitettu. Syyttäjällä tulee olla samanlainen vaitiolo-oikeus kuin esitutkintaviranomaiselle, jotta esitutkintayhteistyötä voidaan tehdä laadukkaasti ja tehokkaasti.

8. Muut mietinnössä käsitellyt asiat

a) Velvollisuus esitutkinnan toimittamiseen ja selvittämisvelvollisuuden laajuus

Mietinnössä todetaan, että esitutkintayhteistyön tutkimushankkeen raportissa mainitaan esimerkkinä nykyteknologian mukanaan tuomista ongelmista tilanne, jossa tietyn rikosepäilyn yhteydessä esimerkiksi laite-etsinnässä paljastuu olevan syytä epäillä satoja uusia alun perin tutkittavana olleeseen rikokseen nähden vähäisiä rikoksia, jotka tuovat mukanaan satoja uusia rikoksesta epäiltyjä. Tyypillisesti näin voi tapahtua tietomurto-rikosten, lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevien rikosten sekä nuuskan tai huumausaineiden maahantuontikokonaisuuksien tutkinnoissa.

Työryhmä ei kuitenkaan ehdota lainsäädäntömuutoksia esitutkinnan toimittamisvelvollisuuden tai selvittämisvelvollisuuden laajuuden osalta. Pohjois-Suomen syyttäjäalue katsoo, että teknologian kehityksen ja erityisesti verkossa tapahtuvan rikollisuuden lisääntymisen myötä tämä kysymys on edessä ennemmin tai myöhemmin. Esitutkinnan rajoittaminen ei ole tässä sopiva työkalu. Tulevaisuudessa esitutkintapakkoa täytyy ryhtyä rajaamaan jollain mulla tavalla. Tämä voisi tapahtua esimerkiksi siten, että laajojen rikoskokonaisuuksien tutkinnassa ilmenevien vähäisten rikosten osalta tutkinnanjohtajalla olisi itsenäinen harkintavalta siihen, kirjataanko asiasta rikosta.

b) Syyteneuvottelun kehittäminen

Mietinnössä todetaan, että syyteneuvottelumenettelyn toimivuutta on syytä edelleen seurata. Menettelyn kehittämiseen liittyy useita kysymyksiä, ja sitä olisi siten perusteltua arvioida omassa hankkeessa.

Pohjois-Suomen syyttäjäalue yhtyy työryhmän näkemykseen siitä, että syyteneuvottelun kehittämistä tulisi arvioida omassa hankkeessa. Toivottavaa kuitenkin olisi, että tässä tulevassa kehittämishankkeessa otettaisiin mietintään huomattavasti laajempi juttukanta ja huomattavasti notkeampi toimintamalli.

c) Perusteluvollisuus syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen sekä tuomioistuimen ratkaisuisa

Työryhmässä ei katsottu perustelluksi esittää muutoksia tuomioistuimen ratkaisujen perusteluvollisuutta koskevaan sääntelyyn. Voimassa oleva sääntely mahdollistaa sekä esitutkinnan rajoittamista että syyttämättä jättämistä koskevien päätösten perustelemisen nykyisin vallitsevaa käytäntöä tiiviimmin. Sama koskee esitutkintaviranomaisten tekemiä

esitutkintapäätöksiä. Työryhmässä ei siten katsottu tältä osin tarpeelliseksi esittää tältä osin muutoksia lainsäädäntöön.

Pohjois-Suomen syyttäjäalue näkee asian samalla tavalla ja viittaa mietinnössään esitettyihin perusteluihin.

d) Rikosasioiden valmistelu käräjäoikeudessa

Joulukuussa 2021 hyväksyttiin lainsäädäntömuutokset, joissa tehtiin muutoksia myös käräjäoikeusvaiheen valmistelun kehittämiseksi. Asiaa ei ollut työryhmän näkemyksen mukaan sen vuoksi tarpeen käsitellä laajemmin tässä yhteydessä.

Pohjois-Suomen syyttäjäalue katsoo, että rikosasioiden käsittelyaikojen lyhentämiseksi on syytä tarkastella käräjäoikeuksien työtapoja ja prosesseja. Näillä on suurempi merkitys kuin mahdollisilla uusilla lainsäädäntömuutoksilla.

e) Preklusio rikosasioissa

Työryhmä on katsonut, että koska preklusiota ei rikosasian vastaajan osalta ole katsottu voitavan ottaa käyttöön käräjä- eikä hovioikeusvaiheessa, näiden säännösten muuttamiseen ei ole tarvetta. Pohjois-Suomen syyttäjäalue on päätenyt samaan johtopäätökseen. Täällä yhteydessä olisi kuitenkin aihetta muistuttaa, että oikeusavun palkkioperusteista annetun asetuksen 9 §:ssä säädetään mahdollisuudesta alentaa avustajan palkkiota, jos hän on toimittamalla todisteet liian myöhään tarpeettomasti pitkittänyt oikeudenkäyntiä. Tätä säädöstä olisi syytä käyttää huomattavasti aktiivisimmin kuin mitä tällä hetkellä tapahtuu.

f) Adheesioperiaate

Työryhmä katsoo, että mahdollisuus esittää syyteasian yhteydessä rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus tulee jatkossakin säilyttää. Pohjois-Suomen syyttäjäalue yhtyy työryhmän näkemykseen. Tärkeää olisi kuitenkin korostaa, että laajojen yksityisoikeudellisten vaatimusten irrottaminen rikosprosessista voisi tuoda tehokkuutta varsinaisen rikosasian prosessiin ja mahdollisuutta erottaa yksityisoikeudellinen vaatimus erilliseksi asiaksi tulisi ottaa aktiiviseen käyttöön.

g) Uhidirektiivin täytäntöönpano toisessa jäsenvaltiossa asuvien uhrien oikeuksien osalta

Esitutkintalain 3 luvun 8 §:n 2 momentissa säädetään, että kun asianomistaja ilmoittaa esitutkintaviranomaiselle toisen Euroopan unionin jäsenvaltion alueella tehdystä rikoksesta, asianomistajan ilmoitus ja hänen vaatimuksensa on toimitettava sen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle, jonka alueella rikos on tehty, jos esitutkintaviranomainen ei pykälän 1 momentin mukaisesti tutki rikosta. Työryhmä toteaa mietinnössään: ”Koska säännöksessä ei kuitenkaan nimenomaisesti todeta, että rikosilmoituksen toimittaminen toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle

viranomaiselle olisi tehtävä viipymättä, säännöstä olisi perusteltua täydentää tältä osin.” Pohjois-Suomen syyttäjälueella ei ole tähän huomautettavaa.

9. Ehdotusten vaikutukset, mukaan lukien arvio mahdollisesta tuottavuuden lisääntymisestä sekä vaikutukset ICT-järjestelmiin

.

Näiltä osin Pohjois-Suomen syyttäjälue viittaa Syyttäjälaitoksen lausuntoon. Syyttäjälaitoksen työtilanne on kestävä eikä uudistukset ole toteutettavissa ennen kuin vanha rästi on saatu tehtyä pois sekä jutut istuttua tuomioistuimissa.

10. Muuta

.

-

Hurmala-Kanerva Leena
Syyttäjälaitos - Pohjois-Suomen syyttäjälue